

УДК: 631.115.8: 336.73

Колокольчикова І.В.,
к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

РИНКОВІ ПОЗИЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Анотація. В статті визначено наявність двох типів виробників сільськогосподарської продукції та їх місце на аграрному ринку. Встановлено характерні відмінності між корпоративними та індивідуальними підприємствами в межах товарного виробництва. Проведено аналіз розмірів підприємств індивідуального сектору за показниками їх кількості, розмірів сільськогосподарських угідь, видами продукції та показниками продуктивності. В цілому узагальнено та запропоновано заходи щодо покращення ринкових позицій представників малого сектору на ринку сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: господарства населення, конкуренція, корпоративний сектор, особисті селянські господарства, продовольча безпека, сільськогосподарська обслуговуюча кооперація, фермерські господарства.

Annotation. Small business today is gaining momentum in the production of agricultural products. Companies - representatives of these groups produce many kinds of products, most of which are not commodity production corporate enterprises.

The paper discusses aspects of the market positioning of small sector of agricultural markets. Determine the presence today of two types of producers: corporate enterprises and individual enterprises. Corporate companies are most producers of large size enterprises. Individual companies have two main members: farms and households.

Analytical studies show that corporate enterprises are more protected in the market and have attractive competitive position. Individual companies are very vulnerable on the contrary, although they have sometimes better performance production activities. The analysis of the size of individual enterprises sector in terms of number, size of agricultural land, types of products and performance metrics.

Found that these firms have a greater economic impact and in appropriate circumstances may create competition undertakings of the corporate sector. Summarized and proposed areas to improve the market position of small enterprises sector as a socially - oriented businesses that aim - self food security.

Keywords: farms, competition, corporate sector, private farms, food safety, agricultural service cooperatives, farms.

Постановка проблеми. Трансформаційні відносини на селі призвели до того, що сьогодні, як і у всіх розвинутих країнах з ринковою економікою існують два типи виробників: корпоративний (сільськогосподарські підприємства) та індивідуальний (фермерські господарства і господарства населення). Їх співіснування характеризується сьогодні наступними тенденціями: монополізацією корпоративним сектором ринку ресурсів (ланцюгів доданої вартості), формуванням відповідного впливу на державну аграрну політику. Обидва сектори неоднорідні ні за складом, ні за розмірами, ні за стилем ведення господарств. Великі підприємства мають в своєму розпорядженні великі земельні масиви, і, таким чином отримують більші валові показники виробництва. Однак, за останній час спостерігається тенденція збільшення продуктивності індивідуальних господарств (особливо в тваринницькій галузі). І це заслуговує уваги та подальшого

дослідження. Тому тема, що розглядається є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розглядом тенденцій розвитку виробництва сільськогосподарської продукції підприємствами малого сектору сьогодні займаються багато вчених. Більше уваги приділяється питанням трансформаційних відносин, соціальної та економічної орієнтації індивідуального виробництва. Цими питаннями займаються такі вчені, як В.М. Гейць, О.М. Бородіна, І.В. Прокопи та інші. Визначення місця цих підприємств у структурі забезпечення продовольчої безпеки розглядають Б.Й. Пасхавер, О.В. Шубравська, О.Л. Попова, Т.О. Остапко, О.М. Шпичак. Питаннями концентрації та об'єднання зусиль представлення продукції на ринку займаються В.В. Зиновчук, Л.В. Молдаван, М.Маліка, П.Саблука, В.Ю. Бабаєв, О.М.Могильний, Ушкаренко Ю.В. та ін.

Цілі статті. Основною ціллю статті є визначення типів виробників сільськогосподарської продукції, встановлення відмінностей між корпоративними та індивідуальними підприємствами в межах товарного виробництва, оцінка розмірів підприємств індивідуального сектору за показниками їх кількості, розмірів сільськогосподарських угідь, видами продукції та показниками продуктивності, проведення узагальнення та розробки заходів щодо покращення ринкових позицій представників малого сектору на ринку сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу. Формування аграрного ринку на сьогодні супрово-

джується ціновим диспаритетом, відсутністю налагодженого ланцюгу доведення продукції до споживача, дисбалансом у співвідношенні між всіма учасниками ринку. Монополізація каналів збуту великими підприємствами призвела до втрати вигідних позицій індивідуальних господарств на внутрішньому ринку. Не відпрацьованими залишаються схеми реалізації продукції дрібнотоварними підприємствами.

Станом на 2011р. в структурі сільськогосподарських підприємств кількість фермерських господарств становить – 73,9%, або 41488 господарств та господарські товариства – 13,8% або 7757 господарств, табл. 1.

Таблиця 1

Кількість діючих підприємств за організаційно – правовими формами господарювання у 2011р.

Організаційно – правові форми	Сільське господарство	
	усього	% до загальної кількості
Усього	56133	100,0
Господарські товариства	7757	13,8
Приватні підприємства	4140	7,4
Виробничі кооперативи	905	1,6
Фермерські господарства	41488	73,9
Державні підприємства	311	0,6
Підприємства інших форм господарювання	1532	2,7

На сьогодні ми бачимо, що аграрний сектор представляють по суті два типи підприємств. Перший з них – корпоративні підприємства. Вони об'єднують підприємства різних організаційно – правових форм: державні та приватні підприємства, господарські товариства та виробничі кооперативи.

Індивідуальний сектор представлений двома типами одноосібних господарств: фер-

мерськими господарствами та господарствами населення. Якщо фермерські господарства це юридичні особи, які виробляють товарну продукцію з метою отримання прибутку, то господарства населення здійснюють виробничу діяльність з метою самозабезпечення і товарного виробництва, табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка виробників індивідуального сектору

Організаційно – правові форми	Кількість		
	2000р.	2005р.	2010р.
Фермерські господарства, тис. од.	34,8	42,4	41,5
Господарства населення, всього, тис. од.	н/д	10105,1	9430,3
- із них особисті селянські господарства	н/д	4915,3	4540,4

З представлених даних табл. 2 видно, що кількість господарств населення станом на 2011р. становить 9430,3тис.од, з них особистих селянських – 4540,4тис.од. (практично

половина). Однак, розміри валового та товарного виробництва продукції залежать від зайнятих під обробку сільськогосподарських угідь, табл. 3.

Таблиця 3

Розподіл виробників індивідуального сектору за розмірами сільськогосподарських угідь, 2011р.

Розмір господарства, га	Частка, %	
	у загальній кількості	у площі землі
Фермерські господарства		
до 50,0	64,6	14,2
50,1 – 100,0	9,8	6,8
100,1 – 500,0	10,9	24,3
500,1 – 1000,0	2,4	16,5
понад 1000,0	1,9	38,2
не мають с. г. угідь	10,4	-
Разом	100,0	100,0
Господарства населення		
до 0,25	25,2	3,3
0,26 – 1,0	53,0	24,4
1,01 – 5,0	18,5	30,4
5,01 – 10,0	2,0	11,8
понад 10,0	1,3	30,1
Разом	100,0	100,0

З представленої групування, табл. 3 видно, що серед фермерських господарств найбільш частіше зустрічаються підприємства з розмірами понад 1000га – 38,2% в структурі. По господарствам населення показник розміру становить: від 0,26 до 1,0га – 24,4%, від 1,01 до 5,0га – 30,4% та від 10,0га – 30,1%.

Не відрегульовані відношення на ринку призвели до того, що сьогодні великотоварні (корпоративні) господарства виробляють найбільш комерційно привабливу та експортно орієнтовану продукцію. Підприємства малого сектору, зокрема господарства населення, зорієнтовані на продовольче самозабезпечення та наповнення внутрішнього продовольчого ринку. При цьому індивідуальний сектор виробляє 60,1% валової продукції сільського господарства, про що свідчать дані табл. 4. та 5.

Данні табл. 4. підтверджують, що фермерські господарства орієнтовані частково на виробництво насіння соняшнику та ріпаку – 17,8% та 15,0%, а господарства населення зорієнтовані на виробництво більш трудомісткої продукції: картоплі, овочі та плодів – 97,4%, 88,1% та 83,6% відповідно, і молока, меду та вовни - 80,3%, 97,7% та 83,% відповідно.

Продуктивність виробництва в господарствах населення, табл.5, значно більше не тільки ніж у підприємств корпоративного типу, але і в порівнянні з фермерськими господарствами. Так, лише надої від однієї корови складаю у 2011р. – 4110 кг/рік.

Висновки. Таким чином можна зазначити, що ринкові позиції представників малого бізнесу набирають обертів та зміцнюються. І, для більш вдалого розвитку цих формувань необхідно: по – перше, відноситись до малих підприємств як до соціально орієнтованих господарств, які створюють суспільно значущі блага – продовольче самозабезпечення країни; по – друге пришвидшити розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації з метою виведення цих формувань на конкурентні позиції на ринку; по – третє, зробити обмеження ринкової влади корпоративних культур, тобто направляти державне регулювання та підтримку не агрохолдинги, а малому сектору через їх структурі об'єднання; в четвертих, проводити відновлення сільської інфраструктури та підвищити кваліфікаційний рівень працівників, підтримуючи бізнес – ініціативу представників індивідуального сектору.

Таблиця 4

**Частка різних типів господарств у виробництві
сільськогосподарської продукції, (на кінець року) %**

Показник	Фермерські господарства		Господарства населення	
	2000р.	2010р.	2000р.	2010р.
Валова продукція сільського господарства	1,7	5,0	66,0	55,1
Зернові та зернобобові культури	5,1	12,0	18,4	24,2
Насіння соняшнику	10,0	17,8	12,5	17,5
Насіння ріпаку	4,0	15,0	-	-
Цукрові буряки (фабричні)	5,7	8,4	12,2	7,9
Картопля	0,3	0,9	98,6	97,4
Овочі	1,4	2,6	83,1	88,1
Плоди	-	-	81,8	83,6
М'ясо всіх видів	0,5	2,3	73,7	44,9
Молоко всіх видів	0,5	1,0	71,0	80,3
Яйця	0,1	0,5	66,2	39,9
Мед	0,2	0,3	93,2	97,7
Вовна	0,3	3,1	61,4	83,1

Таблиця 5

Продуктивність господарств індивідуального сектору, 2011р.

Показники	Фермерські господарства	Господарства населення
Валова продукція у розрахунку на 100га с.-г. угідь, тис.грн., усього	116,8	348,4
в т.ч. продукція рослинництва	99,1	202,8
продукція тваринництва	17,7	145,6
Урожайність с. – г. культур, т/га:		
зернові і зернобобові	2,2	2,5
цукрові буряки	25,1	25,7
соняшник	1,3	1,3
Середній удій від 1 корови, кг на рік	2997	4110

Список літератури:

1. Валова продукція сільського господарства України (у порівнянних цінах 2005р.): стат. бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – С.3-6.
2. Виклики і шляхи агро продовольчого розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.]; за ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавеля; НАН України; прогнозув. – К., 2009. – 432 с.: табл., рис.
3. Інноваційні трансформації аграрного сектора економіки: монографія / [О.В. Шубравська, Л.В. Молдаван, Б.Й. Пасхавер та ін.]; за ред. д.-ра екон. наук О.В. Шубравської; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012.- 496 с.: табл., рис.
4. Сільське господарство України за 2010р.: стат. збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – С. 44, 85.
5. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація. / [О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гурторив та ін.]; за ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 56с.